

Nemzeti Társalkodó

September 1ső napján 1835.

M o r t i e r M a r s a l.

Mortier Eduard, Adolf, Kazmir Jó-zsef, trevisoi herczeg, ki a' múlt hónap 28-kán a' francziák' királyja *Lajos Filep* ellen intézett gyilkosságnak áldozatja lett, 1786-ban *Cambraiban* született; atyja föld miveltést és kereskedést folytatott, 's az 1789ik évben a' nemzeti gyűlésben *Cambrai* városának mint szülötte földjének a' nép harmadik osztálya részéről képviselője volt. A' revolutio kiütésével mint kapitány az önkéntesek osztályjába lépett, itt vitézül harczolt, 1793an *Hondschothenél* generaladjutant lett, *Maubeugenél* megsebesített, 's ezután különböző generálok mellé rendeltetve a' németalföldi és rénusi táborozásokban jelen volt, 1796ban *Lefebre* alatt a' *Sambre**) és *Maas* tartományokban fekvő hadsergek elő csapatjait vezette, és itt is kitüntette magát. A' *Campo Formionál* kötött béke után egy lovas ezred vezére lett. 1799ben brigadás generállá neveztetett és Németországban a'

*) *Sambre* és *Maas* departement, nevét hasonló nevű folyó vizektől vette volt.

hadserg előosztályjának parancsnoka volt, később osztályos generál lett és e' tiszteben Helvetziában különösen *Zürichben* megkülömböztette magát. 1803ban a' *Hannoverába* küldött sereg osztályt vezette, és 1805ben marsali méltóságot és becsület rend nagy keresztjét nyerte. Ugyan ezen évben egy sereget vezetett *Németországba*, és itt *Dürenstein* mellett négy ezer emberrel tüzes és kemény ütközetet állott ki, *Kutusof* által vezérlett harminczezer oroszok ellen. Ez, a' Franciaország hadi történeteiben is példátlan hadi tett, nagygyá és híressé tette *Mortier* nevét; szülőtte helyje *Cambrai* emlék oszlopot kívánt tiszteletére emelni, de ezt meg nem engedte. A' nyolczadik seregosztállyal 1806ban megszállotta *Hessent*, utóbb *Hamburgot*, 1807ben a' svédeket *Anklámnál* megverte és báró *Essennel* egyezésre lépett, melynél fogva *Usedom* és *Wollin* a' francziáknak engedtetett. Később *Friedlandnál* *Mortier* és serege vitézül harczoltak. 1808ban trevisoi herczeg lett és *Hannoverában* évenként száz ezer frank jövedelmet hajtó birtokot nyert ajándékban, de ez, az 1814beli béke kötéssel természetesen megszűnt. Ez után *Spanyolországba* küldetett és itt az ötödik sereg osztály parancsnoka lett, ezen sereggel *Saragossa* ostrománál jelen volt, 1809ben novemberben *Ocana* mellett az ütközetet megnyerte, general *Soulttal* egyesülve dolgozott *Badajoz* ellen, ezután a' *Cadix* ostromát igazgatta, 's végre februariusban *Gebora* mel-

lett hatvan ezer spanyolokon diadalmaskodott. Az 1812ik évben ugyan ezen ötödik sereg osztályt vezette *Oroszországba*, 's miután *Nápoleon* a' szerencsétlen és veszélyes visszavonulást elkezdette, a' levegőbe vetette a' híres *Kremlet* Moszkau királyi lakját, és ezután *Ney* marsallal együtt a' tábor vég csapatját vezette. Visszatérése után *Frankfurtban* egy ifju örsereget alkotott és azt vezérlette 1813ban, *Lützen*, *Dresda*, *Lipsia*, és *Hanau* mellett kitünő bátorsággal harczolt, az 1814li táborozásnak különböző csatáiban részt vett, és végre *Párist* *Marmont* marsallal együtt oltalmazta. *Nápoleon* eleste után, *Plessis-les-chenetsből* a' provisoris kormányznak hódolását béküldé, és a' király ötet *Lajos* rendje érdem jével és *Lille* kormányozásával jutalmazá-meg. Majd 1815ben azon tartalék sereg vezérlését bízták *Mortierre*, melyet *Lilleben* *Nápoleon* ellen kellett volna felállítani, de ezen sereg kiállítása nem sikerült. — Később *Lilleben*, XVIIIik *Lajosnak* siető *Gentbe* utazását, midőn már *Nápoleon* minden megyék igazgatóihoz a' király feltartóztatása iránt rendeléseit megtette volt, hathatósan elősegítette. Ezután *Nápoleonhoz* csatolta magát ki ötet pairnek nevezte-ki. Az északi és nyugoti határszéleket vizsgálva, 's felsőbb megbizatásból e' foglalatosság által eltartoztatva, az 1815beli táborozásban meg nem jelent, 's majd midőn XVIIIik *Lajos* visz-

szá tért Franciaországba a' pairkamarából kirekesztetett. November hónapban a' Ney marsal feletti hadi törvényszéknek tagja lévén, magát önkéntesen nem törvényes ítélő bírónak nyilatkoztatá. 1816ban a' tizenötödik katonai osztálynak *Rouenben* kormányozójává neveztetett, 1818ban az északi departement által képviselőnek választatott és 1819ben a' király által pairnek neveztetett-ki. — Midőn 1834ben *Soult* marsalnak a' ministeri tanács elnökségéből és hadministerségből lett kilépése által az egész kabinet eloszlása partján állott, *Lajos Filep* ki a' jelen kabinetet mostani szerkeztetésében minden módon megakartá tartani, *Mortier* marsalt kérte-meg hogy a' *Soult* marsal kiléptével megüressült ministeri helyet foglalná-el, mivel azon időben egyedül ő vala azon férfiu kinek elnöksége alatt a' ministeri tanácsnak több tagjai eddigi helyzetökben megmaradni hajlandók voltak. A' marsal csak felette vontatva és minden hajlandóságán kívül engede a' király kívánságának. Tudta ő hogy a' politika néki nem eleme (elementuma) 's majd valamint a' ministeri tanácsban, ugy a' két törvényhozó kamarák üléseiben is a' ministeri padokon, nem a' maga helyén érzette magát. A' sajtó érinté de csak jó indulatu tréfa hangon, a' marsalnak a' kamarák üléseiben megszokott halgatását, és ministeri tehetetlenségét. Az ily érdeklések 's gunyolások végre azon változhatatlan elhatározásra bírák a' marsalt hogy elbocsáttatása aránti kérelmét

bényujtaná, mely el is fogadtatott. *Mortier* egy vala *Nápoleon*nak azon kevés generáljai közül, kik a' magános életben is egyenességeket és becsülést érdemlő voltokat minden homálytól hiven megőrzék. Ámbár magaviseletének kevésbé hajló volta és feszes szilárdsága miatt, mely a' francziáknál a' mily szokatlan éppen oly kedvetlen, nem igen népszerű vala, mind e' mellett az ő neve még is tisztelettel említettett, és egész haláláig, mely őtet is valamint a' mult zajos és véres időszakaszban volt bajnok társait erőszakosan és vérezve, most ez áldott béke közepette is vérontás által ragadta ki ez életből, mindég birta hazája nagyra becsülését. —

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Az éjszaki földszark.

Földünk' éjszaki gönczölkörében az éghajlat és esztendő részek saját és változatos tekintetet adnak az egész természetnek.

Miután egy rövid nyár alatt a' napnak húzomos ereje a' jegek' nagy tömegeit elolvasztotta, néhány napokig egyenlő marad a' levegőnek mérséklete; de kevés hetek múlva, melyek alatt a' napnak csak néhány erőtelen víz fekti sugárai vonúlnak-el a' föld felett, a' fagy megint elkezdi uralkodását. Augustus' elején már havazni kezd, 's october előtt az egész föld két három talpnyi hóval vagyon fedezve. A' martokon és öblökben a' forrásokból ömledező vizek hamar

megint szilárd jéggé változnak; nevedvén a' hideg, a' levegőben felolvadott nedvességekből sűrű köd ereszkedik-le, 's jégszálakba fagyva lebeg a' levegőben, a' bőrt keresztül szúrással fenyegetvén; a' dér csudálatos alakzatokban ülepedik a' szegeletekre, 's a' már meghűlt levegőnél enyhébb mérsékletű tengernek felszíne mészkemencze gyanánt füstölög.

A' ködnek eloszlása és a' levegőnek feltisztulása végre, jele, hogy a' tenger' vizeinek felső rétege a' levegővel egyenlő mérsékletre hűlt; ekkor a' tenger' színét legottan egy jégterület borítja-el, mely igen gyakran kevés órák alatt újnyi vastagságra is nevedik. Egy hosszú télnek sötétsége száll a' megfagyott földre, csak néha lövell a' hódnak egy egy bágyadt sugára keresztül a' felhőkén, a' zordon természetnek iszonyatos kietlenségét tüntetve-ki.

A' medve bőrbe burkolt lakosok nyomorult kunyhóikba rekednek, melyeknek nyílásait gondosan igyekeznek bedugdosni, hogy a' besüvöltő hideget kizárhassák; 's a' tűzhely vagy a' bágyadt világu mécs' közelébe csoportozva töltik-el a' hónapig tartó hosszas éjjel. Jóllehet eleségeket azon egy hajlék alatt tartják, az még is igen sokszor úgy megfagy hogy fejszével kéntelenek darabokra vágni vagy tördelni. Kunyhójok' falait vastag jégrétek borítják, az egész belső levegő hózivattá változik. Az élet nélküli természetén halotti csend borong, melyett

csak a' jég szirtek' menydörgéshez hasonló ropogásai szakasztanak-meg néha.

Végre megint feltűnik a' nap a' borongó láthatárnak homályos ködében, de bágyadt sugárai csak a' vadonyt mutatják-meg inkább, hogy sem a' szemet felvidítanak. Azonban lassanként elszűnik a' fagynak nevedő hatalma. Májusban az elehezett lakósok elhagyják nyomorúlt hajlékaikat, 's a' tenger parton halászathoz kezdenek. Feljebb emelkedvén a' nap, érezhetőleg nevedik hatalma. Lassanként olvadni kezd a' hó, felkukhadnak a' jegek, 's a' szirtekről iszonyu ropogással szakadoznak a' martokon. A' szelek és vízfolyások erejétől a' jégterület megszakadozván, félelmes pattogzások között megnyílik az Océán, a' roppant jégdarabok, olykor ellenkező irányban hajtván, iszonyatos erővel csattannak öszve, mintha világok omlának egybe, pillanat alatt az emberi kezek' legbüszkébb műveit darabokra tördelni képesek; nincs rettentőbb helyzet, mintegy csethalászaton azon csolnak állapottja; mely két közelítő jéghegyek közt elkerülhetetlen rögtöni veszéllyel fenyegettetik.

Junius' vége felé már eltöredezett a' jégterület, 's darabjai felolvadtak; de a' levegő csak nem szakadatlanul nedves és ködös; egész nyáron által a' levegőt rendszerént sűrű köd borítja, de szelidebb mérsékletű mint a' télkezdeti; az alsó levegő-réteg a' hidegebb víznek színéhez közelítve megfűl, 's nedvessége köddé változik, mely e-

gész nyáron által a' hajókázást igen veszedelmessé teszi. Juliusban végre a' víz' felszíne egyenlő mérsékletbe jő a' levegővel, 's a' nap tiszta fényben rogyog. Nehány napokkal a' nyár vége előtt az öblökben és a' szelektől védett helyeken oly nagy hévség gyülekezik össze néha, hogy a' szurok és deget olvadásba jő, 's a' hajók' oldalain foly-le.

Bár igen rövid a' nyár, a' levegő még is gyakorta szerfelett tikkasztó; 's a' nedvességgel egyesült hőségben oly nagy sokasággal születik néhány órák alatt a' szúnyogoknak, hogy a' levegőt felleg gyanánt elborítani láttatnak; fájdalmas csipéseik elől a' Lapponok újra kunyhóikba vonulni kénytelenek 's a' legsűrűbb füstbe rejtik-el magokat.

Nedvesség átaljában a' gönczölkörnek bélyege; az esztendőnek nagyobb részin által sűrű köd fedezi a' vidéket, az ég soha sem derül-fel, kivéven télnek idején egy két hetet, de ekkor a' hideg felettébb éles. Mindazáltal a' hidegnek keménysége még sem oly érezhető, mint a' hévmérő után gyanítani lehetne. A' legalsó mérséklet mellett a' levegő rendszerént csendes, és a' test kevesebb meleget vesz-el benne, mintha valamely enyhébb de erősebb szélnek lenne kitéve. E' mellett a' lakosok is gondoskodnak, miként védelmezhessek a' hidegtől magokat. Az Eskimó tél' közelítésekor a' szilárd jeget négy szegü darabokra vágja, azokból egy tágas hajlékot rak magának, 's ezen kívül több kis szobákat, a' háztartás' különböző céljai-

ra; a' belső falakat gondosan kiegyengeti, 's több ízben megöntöztvén, olyan fényesekké teszi, mintha kristály üvegből volnának öntve; jég falak csak hamar egy tömegbe forranak, 's a' hidegnek oda járultát elzárják.

Az is megemlítenő, hogy a' tökéletes sötétség nem tart felette sokáig, mihelyt a' nap tizenhatsz foknál kevesebbre van a' láthatáron alól süllyedve, már derengő szürkület uralkodik, melyben dél tájatt a' legapróbb nyomtatvány is olvasható. Ezen szürkületet sietteti még a' napsugárok' nagyobb megtörése a' sűrű levegőben; midőn a' nap vagy hód a' láthatárban megjelenik, kerülte kiszélesül 's tündérileg hullámsani látszik.

A' gönczöl alatti tengereken a' hajókázást oly veszedelmessé tevő jegek két különböző neműek; egyik az édes víznek másik a' tenger' sós vizének megfagyásából születik. E' zordon vidékeken a' hó, mely az esztendő három részein keresztül a' szigeteken vagy a' száraz földön nagy mértékben lehull, a' nap nevedő hevének erejétől elolvad, 's több apró patakokba 's nagyobb folyamokba gyülekeztvén, az alattabb álló parti vidékekre vagy a' meredek szirtok általt formált öblökbe foly-ki, hol a' tiszta hideg víz hamar fagyásba jő, melyhez minden év új meg új réteget adván, több századok' elfolytával a' jégtömegből végre roppant hegyek nevednek, a' körül fekvő szirtek' magosságával vetélkedők. A' hó mely ezen temérek jégalmazatokra hull 's elolvad, viszont

azoknak nevelésére szolgál, 's az üregeket és nyílásokat betöltvén, az egészet egy szilárd sík tömeggé teszi. Azonban a' pusztítás' elve már elkezdte munkálatait, a' tengernek szakadatlan mozgásai lassanként kimossák a' jéghegyek' alját, 's a' sokszor két ezer lábnyi magas tömeg, ön súlyát nem bírva tovább, iszonyú ropogással a' mélységbe zuhan, 's mint egy sziget úszik az Oceanban, míg a' szelek és vízfolyások által dél felé hajtván, lassanként felolvad 's elenyészik,

Az édes vízből lett ezen jéghegyek tömege szilárd és által-látszó, színe kékes-zöld; 's az illy hegyek' üregeiből a' csethalászok a' legszebb tiszta vizet merítik tömött vászon vedrekkal, 's az Oceanban úszkáló apróbb darabokból a' tengeri kalandor enyhítő italt készít magának.

A' mi pedig a' tenger' sós vizéből származik, nem tökéletes jég, hanem egy likatos torha tömeg, mely a' világosságot is csak homályoson bocsátja keresztül; szegeletes jégesztésekből (crystallisatiokból) vagy apró vékony rétegekből áll, mellyek között csipősebb sós lúg tartozkodik. Illyen jég borítja el a' tenger' felszínét már augustus elején, nevedő erővel terjedvén-el minden felé; de a' tavasznak vissza-tértivel ezen jégborítékot a' nap olvasztó sugárai lassanként annyira vékonyítják, hogy az könnyen eltöredezik. Az első keményebb szél, mely az Oceanant hullámozásba hozza, több nagy mezőkre szaggatja-fel ezen jégterületet, mellyek

egymáshoz surlódván, még apróbb darabokra töredeznek. Ez rendszerént Julius' elején történik; kevés hetek elegendők ezen úszkáló jégdarabokat felolvasztani; 's ekkor nyilik-meg rövid és bizonytalan ideig a' tenger az éjszaki merész kalandoroknak.

A' jéghegyek tehát több évek' hosszú sorának munkálati; a' tenger' vizein elterülő jégmezők pedig évről évre mindenkor újra formáltatnak, 's olvadás által megint elenyésznek. A' hó' levéből fagyott jég kemény általlátszó 's néha roppant magasságu és kiterjedésü. A' tenger' vizéből származott jég ellenben homályos, könnyen morzsálható 's nevezetes vastagságra soha sem nevedik; az is ritka eset hogy ezen torha jégnek egyes maradványai; a' korán beálló fagytól meglepetvén, második nyárig megmaradjanak.

A' szilárd jéghegyek talán több századok' szüleményei, 's távolról úgy tetszenek, mint megannyi egyházak várak vagy várasok; a' hollandi czethalászok sokszor egyet-egy elneveznek Amsterdámnak vagy Harlemnek. Ezek az éjszaki szelektől dél felé hajtván, a' melegebb vizekben kevés hónapok alatt elolvadnak; az éjszaki szélesség' negyven nyolczadik fokánál idébb soha sem jutván-el. Az ilyen jég tizenötszer könnyebb a' tiszta víznél, 's ugyan azért a' tenger vizéből csak tízed része emelkedik-fel; úgy hogy a' mely darab két száz lábnyira van a' tenger' színén felyül emelkedve, mintegy e-

zer nyolcz száz lábnyira kell a' víz alá merülve lennie.

A' tenger vizéből évenként újra formálódó jég a' sós lúgtól oly nehéz, hogy csak ötvened része lebeg a' tenger' színén felyül; vastagsága ritkán halad-meg hat lábot. Az olvadás ideje rendszerint három hónapig tart, 's ezen idő elegendő, a' jégterületet a' tenger színéről elosztatni.

Felengedéskor a' levegőnek melegét az olvadó víz magába veszi, fagyáskor a' jég viszont magából kibocsátja; 's míg a' jég olvad, vagy a' víz fagy, a' levegőnek mérséklete bizonyos határokat meg nem haladhat. Az évenkénti fagy tehát, és olvadás, azt a' szolgálatot teszik a' gönözökörben, hogy a' levegő' mérsékleteinek rendkívüli nagy különbözősét szeliditik. Ha csak száraz föld volna kitéve a' napsugárainak, nyárban a' szakadatlan melegségtől, télben a' sötétség és szerfeletti hidegtől a' föld egészen ki-
 asznék; 's a' levegő-mérsékletnek túlságait semmi növényi vagy állati faj ki nem állhatná; midőn ellenben, a' természetnek jelen elrendelése szerént, a' nyárnak szerfeletti melege a' jégnek felolvasztására fordítatik, télben pedig annak fogyatkozását a' fagyásnak uaponkénti terjedése nagy mértékben pótolja,

M a x i m á k.

Egész boldogságot ne várj az élettől, mert az élet egy fogyatkozásokkal teljes jó, becsüld javait ha kicsinyek is azok, érdemidet makacsul ne mérd, az érdemhez szerencse is kívántatik, azért érdemid jutalmát mint fél érdemet fél szerencsét tekintsd, 's ha jutalmat nyertél háláld a' szerencsét is.

Légy érzékeny az emberek iránt, de a' tőlök vett sérelmet fél érzékenységgel fogadd, különben szüntelen hányodni fogsz szenvedélyid között.

Légy barátságos, de barátságodat úgy tekintsd mint elhitelezett tőkepénzt, melynek ritka hitelező fizeti pontosan kamatját.

Légy alázatos, a' gőgös magatartás által szerzett tekintet idővel megutáltatássá válik, az illő alázatosság becsültetést barátságot szerez.

A' ki mindég dicsér, soha meg nem fedd, óvjad magadat attól, incseleg, el akar ejteni.

Senkinek tetteit sietve ne íteld, mindenkinek vagynak hibás tettét mentegező környülményei is.

Kevés barátid legyenek, hogy szerencse változva kevés ellenségeid is lehessenek, 's ha tudni kívánod ki légyen igaz barátod? tetteire vigyázz. (!)

Más gyengéjéből guny kacaját ne üzz, vizsgál-meg magadat, hidd-el léznek ön gyengéjű is.

Légy becsületre vágyó, a' nélkül hogy

nagyravágyó legyél, amaz lelki erőre, emez lelki gyengeségre mutat.

Az emberekkel való társalkodást úgy tekintsd mint az egy más mellé rakott könyveket, melyek külképpen barátságos egybetartással állanak helyeiken, de belsőképpen külön foglalatjok vagyon.

Barátságát senkinek ne vadászd, bízd a' szívre azt, mely ha maga mássát sejditti önként hajol a' barátságra, 's ha ilyen barátságot birhatz, tartsd tiszteletben azt, mert a' barátság egy az élet édes kincsei közül.

Jó tetteidnek ön magadban keresd jutalmát, az emberek a' jó tettek elfogadására mindenkor, de viszonzására többnyire későre hajlandók, azért ha valakinek jóságával éltél igyekezz meghálálni azt, de mások magadiránti hálájára mint bizonyosra ne számolj. —

Magad véleményét mások felett mód nélkül ne pártold, többes vélemények közlése fejti-ki az igazságot. Ön véleményünknek makacs állittása ön fejüset okoz, ez a' maga bizakodást szüli, mely a' mások feletti felemelkedés vágyát neveli, melyből a' nagyra vágyás és féketlen ön szeretet ered.

Társalkodásod tárgyhoz, időhöz és helyhez alkalmaztatott légyen, fontos értekezésekbe ne vegyíts helytelen és kicsapongó elméskedést, trefáid inkább módosok mint tulságig tartósok légyenek; 's ne felejtseid szemügyre venni: kivel, hol, mennyire merülj? —

Mrs. Trollope és az Észak-ámérikaiak

Trollope asszonyság „éjszak-ámérikai útazásában“ gúnyolódva kélki az egyesült státusokban divatkozó szokások és polgári rendelkezések ellen, 's azokat, valahol csak lehet, nevetség' tárgyaivá tenni igyekezik; minek az leve következése, hogy az éjszak-ámérikaiak az angol szerzőné által élesen megdorgált minden illetlenségeket, valamint ezeknek elkövetőit is, Trollope-nak nevezik; melyről egy más utazó a' következő történetet beszéli-el, útazásairól írt munkájában.

1853ban május 29kén New-Yorkba érkezvén, megértém, hogy azon estve Kemble Fanny kisasszony' hasznára egy nevezetes darab fog a' játékszinben előadatni; magam is tehát megjelentem ottan. A' terem elég tele volt; a' páholyokban az asszonyok' száma jóval meghaladta a' férfiakét, ellenben földszint csak férfi nézők valának. A' harmadik felvonás' vége felé, körül tekintvén, a' második páholysorban három urakat illetlen helyzetben feszengeni láték; mit alig vettem észre, már a' földszinről több szózatok kiáltozák: Trollope, Trollope! — 's közönséges fütty és piszszegtetés támodott mindenfelől, míg azon személyek, kik e' zajt illetlen viseletekkel indították, kéntelenek valának csak hamar eltűnni.

Ezen mulatságos esetből meggyőződtem, hogy Trollope asszonyságnak kiméretlen észrevételei nem valának a' nemzetre nézve gyü-

mölcstelének ; a' csípös gúnytól kényes érzelmekben megsértetvén ; a' köztek divatozó rút szokások és nevelellenségek iránt figyelmezőkké lettek , 's már most azoknak lassankénti kiirtásán egymás között vetélkedve igyekeztvén , a' gonosz indulatból eredett rágalomnak az a' következése lett közöttük , hogy viseletek' 's erkölcsaik nemesültében rövid évek' elfolyta alatt annyira haladtak elő , mennyire különben egy egész század sem vihette volna őket. “

Bár a' magyarok ellen oly sokszor ismételt rágalmak is ehez hasonló foganattal birhatnának nálunk.

K. L.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Vidámság a' veszélyben is.

Az oroszok 1765ben Kolberg várát ostromolván hol H e y d e porosz generál kormányozott ; egy golyóbis éppen ennek ablaka alatt esett-le , midőn több tisztekkal együtt ebédelne , az ablak alatt álló őrt is megölvén. Megrettenve akartak felugrani a' tisztek az asztaltól ; de a' commandans jó izüen ett , 's így szollott tréfálva hozzájuk : „Együnk , senki fel ne keljen addig mig sebében lángot nem vét keszkenője.“ —

Jól reá vigyázz , mit mondanak ellenségeid , mert vétkeidet legelőbb ők veszik észre.